

לאחר העמידה במבחנים המורכבים שעמדו בפני שלמה מיד עם תחילת מלכותו, מסתיים הפרק במילים: "והממלכה נכונה ביד שלמה" (מלכים א ב, מו). אמנם שלמה הרג אח, שר חשוב, ואישיות בעלת מעמד מבנימין, אך בכך הוא חיזק את מעמד ממלכתו. בעל מצודת דוד מוסיף: "הממלכה נכונה בידו מבלי פוצה פה, כי ראו על אשר כל מעשיו במשפט". היה ניכר שמול כל אישיות שעמדה בפניו, שלמה ניסה להתמודד בדרך הראויה. הוא לא גזר מיד מיתה על כל מי שהייתה לו התנגשות עמו או עם דוד אביו על אף שהיה יכול, אלא בחן אם וכיצד ניתן לבנות מערכת אָמון וקבלת מרות בינו לבין אותם שהיו בם ניצני מרידה. ההתמודדות המורכבת והעניינית של שלמה הביאה לכך שמלכותו התבססה, על אף כל החששות שהיו לדוד אביו. הוכח לכול ששלמה קלט היטב את המסרים שדוד העביר לו לפני מותו, וידע להשתמש בהם בחכמה ובתבונה, על מנת לבסס את מלכות ישראל.

וישב שלמה על כסא ה' למלך תחת דויד אביו ויצלח וישמעו אליו כל ישראל. וכל השרים והגברים וגם כל בני המלך דויד נתנו יד תחת שלמה המלך. ויגדל ה' את שלמה למעלה לעיני כל ישראל ויתן עליו הוד מלכות אשר לא היה על כל מלך לפניו על ישראל (דברי הימים א כט, כג-כה).

ויתחזק שלמה בן דויד על מלכותו וה' אלקיו עמו ויגדלו למעלה (דברי הימים ב א, א).

הרב יהודה זולדן, שבות יהודה וישראל, ירושלים תשס"ז, עמ' 525-534

לב

שלמה וחירם – הסכמים מדיניים על חלקי ארץ ישראל

הקדמה

- א. הברית בין שלמה לחירם
 - ב. מסים מהערים, לא העברת ריבונות
 - ג. חירם גר תושב היה
 - ד. "פשעי צור... ולא זכרו ברית אחים"
- סיכום

הקדמה

לא אחת, בעת דיון בסוגיית עקירת יישובים בארץ ישראל, נסיגה מהם והעברתם לידי גויים, יש המביאים תקדים ממנו ניתן ללמוד כביכול שהדבר מותר. זאת ממעשיו של שלמה המלך, שנתן עשרים ערים בגליל לחירם מלך צור. להלן נעיין בפרשייה זו בתנ"ך, בדברי חז"ל ובמפרשים, ונלמד מה אכן אירע שם. נציין רק כרקע, ששלמה המלך כרת ברית עם מלך שהיה ידיד ותיק של עם ישראל ובמיוחד של שבט יהודה, ולא עם מלך אויב, ושהוא עשה כן לא מתוך חולשה וכמי שנסוג ח"ו מארץ ישראל, אלא מתוך גבורה ועליונות, כשחירם כפוף למרותו ושלטונו של שלמה. הברית עם חירם מלך צור, לא עמדה בשעת מבחן ובעת צרה לישראל, ועל כך הוכיחום הנביאים, ועם ישראל גם נענש על כך.

א. הברית בין שלמה לחירם

לאחר ששלמה המלך ישב על כסא המלוכה, הוא עומד לקיים את שציוה אביו בצוואתו – לבנות את בית המקדש במקומו הקבוע בירושלים. לשם כך הוא מזמין עצים מחירם מלך צור:

והנני אמר לבנות בית לשם ה' אלקי כאשר דבר ה' אל דוד אבי לאמר בנך אשר אתן תחתיך על כסאך הוא יבנה הבית לשמי. ועתה צוה ויכרתו לי ארזים מן הלבנון ועבדי יהיו עם עבדיך ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תאמר כי אתה ידעת כי אין בנו איש ידע לכרת עצים כצדנים... ויהי חירום נתן לשלמה עצי ארזים ועצי ברושים כל חפצו. ושלמה נתן לחירם עשרים אלף כר חטים מכלת לביתו ועשרים כר שמן כתית כה יתן שלמה לחירם שנה בשנה. וה' נתן חכמה לשלמה כאשר דבר לו ויהי שלם בין חירם ובין שלמה ויכרתו ברית שניהם (מלכים א ה, טו-כח).

חירם היה ידיד של דוד, והוא שלח עצים מלבנון לבניין ביתו של דוד (שמואל ב ה, יא). שלמה המלך בונה את בית המקדש, וכן את ארמון המלך, בעצים הנקנים מחירם תמורת חיטה ושמן. הקשרים בין שלמה לחירם התהדקו עוד במהלך השנים:

כי אני תרשיש למלך [=שלמה] בים עם אני חירם. אחת לשלש שנים תבוא אני תרשיש נשאת זהב וכסף שנהבים וקפים ותכיים. ויגדל המלך שלמה מכל מלכי הארץ לעשר ולחכמה (מלכים א י, כב-כג).

לאחר עשרים שנה מאז שהסתיים בניין הבית:

ויהי מקצה עשרים שנה אשר בנה שלמה את שני הבתים את בית ה' ואת בית המלך. חירם מלך צר נשא את שלמה בעצי ארזים ובעצי ברושים ובזהב לכל חפצו, אז יתן המלך שלמה לחירם עשרים עיר בארץ הגליל. ויצא חירם מצר לראות את הערים אשר נתן לו שלמה ולא ישרו בעיניו. ויאמר מה הערים האלה אשר נתת לי אחי ויקרא להם ארץ כבול עד היום הזה (מלכים א ט, י-יג).

שלמה המלך נותן במתנה לחירם עשרים ערים בגליל. והלא על פי צו התורה אין לתת לגוי להתיישב בקרקע של ארץ ישראל, "לא תחנם" (דברים ז, ב) – לא תתן להם חנייה בקרקע" (עבודה זרה כ ע"א). כיצד עשה כן שלמה? לשם השלמת התמונה, יש להוסיף את האמור בספר דברי הימים, המוסב גם כן על אותו הזמן, עשרים שנה לאחר סיום הבניין:

ויהי מקץ עשרים שנה אשר בנה שלמה את בית ה' ואת ביתו. והערים אשר נתן חורם לשלמה בנה שלמה אתם ויושב שם את בני ישראל. וילך שלמה חמת צובה ויחזק עליה. ויבן את תדמר במדבר ואת כל ערי המסכנות אשר בנה בחמת. ויבן את בית חורון העליון ואת בית חורון התחתון ערי מצור חומות דלתים ובריח. ואת בעלת ואת כל ערי המסכנות אשר היו לשלמה ואת כל ערי הרכב ואת ערי הפרשים ואת כל חשק שלמה אשר חשק לבנות בירושלם ובלבנון ובכל ארץ ממשלתו (דברי הימים ב ח, א-ו).

מה המשמעות של נתינת ערים על ידי המלכים זה לזה?

ב. מסים מהערים, לא העברת ריבונות

נעיין בדברי המפרשים בספר מלכים. הרלב"ג (מלכים א ט, יא), כותב:

כבר נזכר בספר דברי הימים כי חירם נתן גם כן לשלמה עיירות הושיב בהם את בני ישראל. וראוי היה להיות כן כי לא יתכן למלך למעט ארץ ישראל.

מדברי הרלב"ג ניתן להבין שהוא אכן רואה בעיה במעשיו של שלמה, אך אם מוסרים ערים בארץ ישראל לריבונות גויים, ניתן להחליף ולקבל מהגויים ערים אחרות כדי שלא יתפרש הדבר שממעטים מריבונות עם ישראל בארץ. הרד"ק (שם ט, ז), מסביר מה הרקע לברית, אך לא מסביר מה ההיתר לזה:

ובדברי הימים אומר כי חירם נתן לשלמה עשרים עיר בארצו והושיב שם בני ישראל, וכן היה, כי חירם נתן לשלמה עשרים עיר בארצו ושלמה גם כן נתן לחירם עשרים עיר בארץ הגליל. וזה עשו לחזק הברית ביניהם. וזכר בזה הספר מה שנתן שלמה לחירם וזכר בדברי הימים מה שנתן חירם לשלמה.

הרב יצחק אברבנאל (שם), מביא את דברי הרד"ק, וכותב:

[א] ורחוק הוא אצלי שיתן חירם עיירות לשלמה ויקח עיירות ממנו ולא יזכור הכתוב זה עם זה, ויזכור שם מה שנתן חירם לשלמה וכאן מה שנתן שלמה לחירם.

[ב] גם אינו מתיישב אצלי מאמר חירם: מה הערים האלה אשר נתת לי אחי ויקראם ארץ כבול, והיה בזה מבזה מתנת שלמה, ואיך נשאה אם כן האהבה שנזכרה בכתוב?

ולכן אחשוב אני ששלמה נתן לחירם בכל שנה ושנה כמו שנזכר למעלה (מלכים א ה, טו-כח) החיטים ושמן כמות רב למאכל ביתו, ואחרי שכילה כל מלאכתו, ראה לתת לחירם עיירות מארץ הגליל. לא שישתעבדו העיירות ההם לחירם ולא שיהיה אדון עליהם וישתעבדו בם ישראל הדירים בהם אל מלך צור, כי יהיה שלמה עובר על מצות התורה, אבל היה ענין המתנה – שבאותה העיירות יגבה בכל שנה ושנה החיטים והשמן אשר היה נותן אליו, ונהיו אם כן הפירות לחירם ומשפט הערים ואדנותם היה לשלמה. ולכן נתנם אליו בארץ הגליל שהיא ארץ חיטה ושעורה ארץ זית שמן ודבש.

לדברי האברבנאל אין מדובר על העברת ערים לריבונות חירם, אלו תישארנה תחת שלמה. אלא שתשלומי המס שייגבו מערים אלה, יועברו לחירם. נראה, שבמשך אותם עשרים שנה מאז שנבנה הבית, היה שלמה משלם לחירם חיטים ושמן מכלל היבול בארץ, וכעת שלמה רצה לשנות זאת על ידי כך שהתשלום יהיה מהערים הללו שבגליל. חירם לא היה מרוצה מהסידור החדש. הוא קורא למקומות הללו ארץ כבול. בגמרא נחלקו בשאלה, מה משמעות השם "כבול". כך נאמר בגמרא בשבת נד ע"א:

מאי ארץ כבול? אמר רב הונא: שהיו בה בני אדם שמכובלין בכסף ובזהב. אמר ליה רבא: אי הכי היינו דכתיב: "ולא ישרו בעיניו", מפני שמכובלין בכסף ובזהב לא ישרו בעיניו? אמר ליה: אין, כיון דעיתירי

ומפנקי, לא עבדי עבידתא. רב נחמן בר יצחק אמר: ארץ חומטון היתה. ואמאי קרי לה כבול, דמשתרגא בה כרעא עד כבלא. ואמרי אינשי: ארעא מכבלא דלא עבד פירי.

כדברי רב נחמן בר יצחק כך גם בירושלמי שבת ז, ב :

רבי אבון בשם רבי חייא: ויקרא לה ארץ כבול – ארץ שאינה עושה פירות.

לפי הפירוש של רב הונא הבעיה היא ביושבים במקום, ולפי רב נחמן הבעיה היא במקום הישיבה. חירם חשש שאנשים שם עצלים מחמת עושרם ועל כן כמות המס תהיה נמוכה, או שכבול זוהי ארץ חומטון: "פירוש שרגליו של אדם משתקע בה מחמת החול כאילו הם כבולות, על כן אינה עושה פירות" (רד"ק מלכים א ט, י). חירם החזיר בחזרה את הערים הללו לשלמה כפי שמסופר בדברי הימים, ובסיכומו של דבר התכנית הזו לא יצאה אל הפועל.

ג. חירם גר תושב היה

בעלי התוספות מקשים על עצם הברית שבין שלמה לחירם, ומדבריהם ניתן ללמוד תשובה לשאלה האם עבר שלמה איסור על לא תחנם. ההנחה בדברי התוספות היא ששלמה אכן נתן ערים לחירם, ולא רק את מסיהן. כך דברי התוספות ביבמות כג ע"א ד"ה ההוא:

ואם תאמר והיכי כרת ברית שלמה עם חירם מלך צור, דכתיב: "ויכרתו ברית שניהם" (מלכים א ה, כח), והכתיב: "לא תכרות להם ברית ולא תחנם" (דברים ז, ב) ובכל האומות עובדי עבודת כוכבים איירי, כמו 'ולא תחנם'?

[א] ויש לומר דשמא לא אסר אלא כריתת ברית לשם עבודת כוכבים, כדכתיב באיזך קרא: "לא תכרות להם ולא להיהם ברית" (שמות כג, לב).

[ב] או שמא חירם מלך צור גר תושב היה.

[ג] ועוד נראה לומר דלא מיתסר כריתת ברית אלא דוקא בשבעה אומות, מדכתיב גבי גבעונים: "אולי בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית" (יהושע ט, ז), משמע דבשאר אומות שרי. ואף על גב דלא תחנם איירי בכל אומות עובדי עבודת כוכבים, כריתת ברית שאני, דמוכח עניינא דאיירי דוקא בשבעה אומות כמו: "לא תחיה כל נשמה" (דברים כ, טז), דדוקא ז' האומות היו מצווים להחרים, דכתיב: "שבעה גוים

רבים ועצומים... החרם תחריס" (דברים ז, א-ב), וצוה הכתוב שלא לכרות להם ברית שלום שלא להכותם, כדי לכבוש ארץ ישראל.¹

על פי התוספות איסור "לא תחנם" חל על כל אומות העולם, אך איסור כריתת ברית הוא נוגע רק לשבע האומות. כמו כן כריתת ברית אסורה רק כשזו ברית לשם עבודה זרה. הסברו של תוספות שחירם היה גר תושב מלמד שלדעת התוספות אין איסור לא תחנם חל ביחס לגר תושב. כך כתוב במפורש בספר החינוך מצוה תכו ביחס לאיסור לא תחנם:

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה [עבודה זרה סה ע"א] כשאין נותנין להם מתנות חנם דדוקא למי שעובד עבודה זרה, אבל לא למי שאינו עובד עבודה זרה ואף על פי שהוא עומד בגיותו לאכול שקצים ורמשים ושאר כל העבירות כגון גר תושב, דמכיון שקבל עליו שבע מצוות מפרנסין אותו ונותנין לו מתנת חנם.²

היות חירם גר תושב, מתאים לתקופת שלמה בה רבים מתגיירים אף גיור מלא, אמנם שלא ברצון חכמים. כך כותב הרמב"ם בהל' איסורי ביאה יג, יד-טז:

אל יעלה על דעתך ששמשון המושיע את ישראל או שלמה מלך ישראל שנקרא ידיד ה', נשאו נשים נכריות בגיותן. אלא סוד הדבר כך הוא: שהמצוה הנכונה כשיבא הגר או הגיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת. ...לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה, בימי דוד שמא מן הפחד חזרו, ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והטובה והגדולה שהיו בה ישראל חזרו, שכל החוזר מן העכו"ם בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי הצדק, ואף על פי כן היו גרים הרבה מתגיירים

1. באשר לכריתת הברית ודיון בדברי התוספות הללו, ראה: הרב יגאל אריאל, "הברית עם צור", תחומין, ד (תשמ"ג), עמ' 267-276. בענין זה כתבו רבים, ראה: הרב שלמה גורן, תורת המדינה, עמ' 81-86; הרב יעקב אריאל, "ההיבטים ההלכתיים של בעית הנסיגה מחבלי ארץ ישראל", שו"ת באהלה של תורה, חלק ד, עמ' 88-108.

2. גר תושב נוהג רק בזמן שיש יובל, אך הראב"ד בהל' עבודה זרה ו, י כותב שגם כשאין יובל גוי המקיים שבע מצוות יכול לגור בארץ. וראה שם בהל' ד. הלכות אלו שימשו סניף נוסף להיתר המכירה בשנת שמיטה, ע"י הרא"ה קוק, שמכר את הקרקע לישמעאלי דווקא. ראה: שו"ת משפט כהן סימנים נח, סא, סג סח. ראה עוד: הרב עובדיה יוסף, "בענין היתר מכירת קרקעות בשביעית", בתוך: מנחת אהרן (שו"קה), ירושלים תשמ"מ, אותיות טו-יז, עמ' 56-60.

בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות, והיו בית דין הגדול חוששין להם. לא דוחין אותן אחר שטבלו מכל מקום, ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם. ולפי שגייר שלמה נשים ונשאן, וכן שמשון גייר ונשא, והדבר ידוע שלא חזרו אלו אלא בשביל דבר, ולא על פי בית דין גיירום, חשבן הכתוב כאילו הן עכו"ם ובאיסורן עומדין, ועוד שהוכיח סופן על תחלתן שהן עובדות כו"ם שלהן ובנו להן במות, והעלה עליו הכתוב כאילו הוא בנאן שנאמר: "אז יבנה שלמה במה" (מלכים א יא, ז).

הייתה אם כן תנועה של אנשים שרצו לחבור לעם ישראל, וייתכן בהחלט שבשל הקשרים שהיו לחירם עוד עם דוד ואחר כך עם שלמה, הוא התקרב באופן חלקי, ונהיה גר תושב. הרב דוד פרדו (שושנים לדוד על המשנה בעבודה זרה פ"א מ"ח) כותב, שמכך שחירם אמר "ברוך ה' אשר נתן בן היום לדוד בן" (מלכים א ה, כא), נראה שאכן הוא קיבל עליו מלכות שמים, ומכאן בסיס לכך שהוא אף קיבל על עצמו שבע מצוות בני נוח.³

מדברים אלו עולה שאכן אסור לתת חניה בקרקע ארץ ישראל לגוי, אך לגר תושב מותר. ומאחר שעל גר תושב לקבל את הנהגת עם ישראל ושלטונו בארץ, נראה ששלמה נתן לו את הערים הללו שיהיה אחראי עליהם, אך הריבונות נשארה בידיו של שלמה. כך ניתן להסביר את דברי הרב אשתורי הפרחי, בספר כפתור ופרח פרק יא (מלכות גוים בארץ ישראל):

כבר ידעת כי עכו הוא לשבט אשר וכן צידון, וידעת כי במה שבין עכו וצידון באמצע הוא צור. ואם תאמר שחירם מלך צור גוי היה, בזה אינו בטל להיות ארצו ארץ ישראל שמלכותו אינו חותך, דסדנא דארעא חד הוא, והתורה לא סלק מגבולי הארץ שום חתיכה אלא שנתנה להם לישראל כל מה שבין מקצועות 'אלה מסעי'. וכן הענין בארץ האשרי

3. במדרש מתואר קשר מיוחד בין חירם לבית יהודה. כך נאמר בבראשית רבה (וילנא) פרשה פה, ד: "עד איש עדולמי ושמו חירה' (בראשית לח, א). רבנן אמרי: חירה הוא חירם שהיה בימי דוד, שנאמר: 'כי אוהב היה חירם לדוד כל הימים' (מלכים א ה, טו), למוד היה האיש הזה להיות אוהב לשבט הזה. רבי יהודה ב"ר סימון אמר חירם אחר היה. על דעתהון דרבנן חיה קרוב לאלף ומאתים שנה, ועל דעתיה דר' יהודה חיה קרוב לחמש מאות שנה". נראה שהכוונה היא שצאצאי חירה העדולמי האריכו ימים רבים, בשל אהבתם את שבט יהודה, ואין הכרח לומר שאותו חירה עצמו חי אלף ומאתים שנה. ראה בנצ"ב בהעמק דבר על הפסוק בבראשית: "כשם שבעת התנוצץ לידת משיח היה ע"י סרסרות אדם גדול ונכבד עד שיהודה התרועע עמו, כך יהיה לאחר זה, כי בבנין בית דוד המלך הזדקק חירם מלך צור, ובימי מלך המשיח כתיב: 'זהו מלכים אומניך' (ישעיהו מט, כג)".

וזולתו שהיו בתוך הארץ שלא הורישום ישראל. ואם תאמר שאלו היו למס, גם חירם היה משועבד לדוד ולשלמה וסר למשמעתם.

לפיו, חירם היה גוי, לא גר תושב, ועם זאת שהוא מלך על צור, צור היא מנחלת ישראל, והמקום נשאר בריבונות עם ישראל – "גם חירם היה משועבד לדוד ולשלמה, וסר למשמעתם".

אלו שהיו אויבים לישראל ונשארו לגור בארץ, היו צריכים לקבל שבע מצוות ולהיות כפופים תחת ריבונות ישראל, וכפי שלמד הרמב"ם מהפסוקים הסמוכים לדו שיח שבין שלמה לחירם על הערים בגליל. כך כתב הרמב"ם בהל' מלכים ו, א:

אין עושיין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום, אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה, שנאמר: "כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום" (דברים כ, י). אם השלימו וקבלו שבע מצוות שנצטוו בני נח עליהן – אין הורגין מהן נשמה והרי הן למס, שנאמר: "יהיו לך למס ועבדוך" (שם יא). קבלו עליהן המס ולא קבלו העבדות או שקבלו העבדות ולא קבלו המס – אין שומעין להם עד שיקבלו שניהם. והעבדות שיקבלו הוא שיהיו נבזים ושפלים למטה ולא ירימו ראש בישראל אלא יהיו כבושים תחת ידם, ולא יתמנו על ישראל לשום דבר שבעולם; והמס שיקבלו שיהיו מוכנים לעבודת המלך בגופם וממונם, כגון בנין החומות, וחוזק המצודות, ובנין ארמון המלך וכיוצא בו, שנאמר: "וזה דבר המס אשר העלה המלך שלמה לבנות את בית ה' ואת ביתו ואת המלוא ואת חומת ירושלים... ואת כל ערי המסכנות אשר היו לשלמה..., כל העם הנותר מן האמורי... ויעלם שלמה למס עובד עד היום הזה. ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד כי הם אנשי המלחמה ועבדיו ושריו ושלישיו ושרי רכבו ופרשיו" (מלכים א ט, טו-כב).

או שהיו מתגיירים גיור מלא, או שמקבלים שבע מצוות ואת מרות עם ישראל בארץ.

ד. "פשעי צור... ולא זכרו ברית אחים"

עם זאת שהקשר והברית עם חירם מלך צור היו מותרים, לימים בגדו בני צור בברית זו, וגילו את כוונתם האמיתית. כך מוכיח הנביא עמוס:

כה אמר ה' על שלשה פשעי צר ועל ארבעה לא אשיבנו על הסגירם
גלות שלמה לאדום ולא זכרו ברית אחים. ושלחתי אש בחומת צר
ואכלה ארמנתיה (עמוס א, ט-י).

ברית אחים האמורה כאן, היא הברית שנכרתה בין שלמה לחירם. כך מפרש שם

רש"י⁴:

"ולא זכרו ברית אחים" – אשר היה בין חירם ובין שלמה, שנאמר:
"ויכרתו ברית שניהם" (מלכים א ה, כח). והיו קורין זה לזה אחי,
שנאמר: "מה הערים אשר נתת לי אחי" (שם ט, יג).

דברי רש"י הם על פי מדרש המתאר את כפיות הטובה של אומות העולם,
ובתוכם גם צור. כך נדרש על הפסוק: "פן ינכרו צרימו" (דברים לב, כז), בספרי
דברים פסקא שכב:

"פן ינכרו צרימו". בשעת צרתם של ישראל אומות העולם מנכרים
אותם ועושים עצמם כאילו אין מכירים אותם מעולם, וכן מצינו
שבקשו לברוח כלפי צפון לא היו מאספים אליהם אלא היו מסגירים
אותם, כענין שנאמר: "כה אמר ה' על שלשה פשעי צור ועל ארבעה לא
אשיבנו על הסגירם גלות שלימה לאדום" (עמוס א, ט); בקשו לברוח
לדרום והיו מסגירים אותם, שנאמר: "כה אמר ה' על שלשה פשעי עזה
על הגלותם גלות שלמה להסגיר לאדום" (עמוס א, ו); בקשו לברוח
למזרח והיו מסגירים אותם, שנאמר: "כה אמר ה' על שלשה פשעי
דמשק" (עמוס א, ג); בקשו לברוח למערב והיו מסגירים אותם, שנאמר:
"משא בערב ביער בערב תלינו אורחות דדנים" (ישעיה כא, יג).
בשעת טובתם של ישראל אומות העולם מכחישים להם ועושים
עצמם כאילו הם אחים. וכן עשו אמר ליעקב: "יש לי רב אחי יהי לך
אשר לך" (בראשית לג, ט), וכן חירם אמר לשלמה: "מה הערים האלה
אשר נתת לי אחי" (מלכים א ט, יג).

ההתחברות של חירם לעם ישראל בימי דוד ושלמה, הייתה בשל העובדה שלעם
ישראל היה טוב באותם ימים. אך כשעם ישראל היה בצרה, הם התכחשו והתנכרו
לברית הוותיקה.

4. אמנם ר' אברהם אבן עזרא שם חולק על פירוש זה.

צור נענשה על בגידה זו. כך מנבא הנביא ישעיהו:

והיה ביום ההוא ונשכחת צר שבעים שנה כימי מלך אחד מקץ שבעים שנה יהיה לצר כשירת הזונה. קחי כנור סבי עיר זונה נשכחה היטיבי נגן הרבי שיר למען תזכרי. והיה מקץ שבעים שנה יפקד ה' את צר ושובה לאתננה וזנתה את כל ממלכות הארץ על פני האדמה (ישעיהו כג, טו-יז).

ומסביר שם הרד"ק:

...והנראה בעיני, כי אמר 'כימי מלך אחד' לפי שימי האדם הם שבעים שנה ברוב, כמו שאמר 'ימי שנותינו בהם שבעים שנה', ואמר כי זמן זה תשבת ממלוכה, ולפי שהיתה לה מלוכה גדולה וכבוד גדול, כלומר כמו שיוכל לחיות מלכה ומלכותה כן תהיה מאין מלוכה.

ולדברי המפרשים שפירשו כימי מלך דוד נראה לי הטעם, לפי שמלך דוד היה לו ברית עם חירום מלך צור ואחרי מות דוד ושלמה לא שמרו הברית והרעו לישראל כפי יכולתם, ואמר כי זמן זה תשבת מלכותם כדי שיזכרו ברית דוד שהיה לו עם מלכם והם לא שמרו הברית וידעו כי באותו עון בא להם הגזרה הזאת.

'מקץ שבעים שנה יהיה לצור כשירת הזונה' – לפי שהיתה צור רבת הסחורה ומכל הגוים והממלכות יוצאים לה ובאים לה בסחורה, דמה אותה לזונה שיבאו אליה בני אדם רבים ופעמים תשכח ולא יבא אליה אחד, כן תהיה צור שתשכח מן הזונים אחריה והם הסוחרים, ובסוף ע' שנה יהיה לה פקידה כמו שירת הזונה, כי הזונה אחרי שתהיה נשכחת זמן רב ורואה הזונים עוברים ולא יפנו אליה היא מרימה קולה בשיר כדי שיבאו אליה, כן צור לסוף שבעים שנה תבנה וישובו הסוחרים אליה כאלו היא הרימה קולה בשיר כדי שיפנו אליה וישובו אליה.⁵

דברים חריפים יותר על צור התנבא הנביא יחזקאל, כשצור שמחה לאידה של ירושלים, בשנת החורבן. כך ביחזקאל כו, א-ג:

ויהי בעשתי עשרה שנה באחד לחדש היה דבר ה' אלי לאמר. בן אדם יען אשר אמרה צר על ירושלים האח נשברה דלתות העמים נסבה אלי

5. ראה גם: יואל ד, ד וברש"י שם.

אמלאה החרבה. לכן כה אמר ה' אלקים הנני עליך צר והעליתי עליך גוים רבים כהעלות הים לגליו.

מכאן ואילך, לאורך שלושה פרקים (יחזקאל כו-כח), מוכיח הנביא את צור, ונושא עליה קינה. בני צור רצו להוות תחליף לירושלים העומדת לפני חורבן. מסיוע ועזרה בבניין הבית הידרדרה צור עד כדי ניסיון להיבנות מחורבן הבית. "ולאם מלאם יאמץ – לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר: 'אמלאה החרבה' (יחזקאל כו, ב), לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים" (רש"י בראשית כה, כג, ע"פ מגילה ו ע"א).

סיכום

נתינת הערים על ידי שלמה לחירם מלך צור הייתה מותרת בתנאים מסוימים, מאחר שחירם היה גר תושב, והערים ניתנו לו רק למס, והוא נשאר כפוף למלכות דוד ושלמה. אך על אף הקרבה והידידות שנוצרה ביניהם – כאחים, בשעת מבחן, בעת צרה של ישראל, בזמן החורבן, לא עמדה ברית זו במבחן, וצור פגעה בעם ישראל, ואף חשבה להיבנות מחורבנה. ללמדך, שאין לסמוך על קרבתם של הגוים, וכוונותיהם האמיתיות הם להרע לישראל.

בנחמה זו מסיים הנביא יחזקאל את הקינה על צור וצידון, וכך יהיה בע"ה בימינו:

כה אמר ה' אלקים בקבצי את בית ישראל מן העמים אשר נפצו במ ונקדשתי במ לעיני הגוים וישבו על אדמתם אשר נתתי לעבדי ליעקב. וישבו עליה לבטח ובנו בתים ונטעו כרמים וישבו לבטח בעשותי שפטים בכל השאטים אתם מסביבותם וידעו כי אני ה' אלקיהם (יחזקאל כח, כה-כו).